
SERİ

B

CİLT

58

SAYI

1

2008

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ

DERGİSİ

Peyzaj Estetiği ve Görsel Kalite Değerlendirmesi

İ. Müge zgc Erdnmez^{1*} A.Yeşim ağlayan Kaptanođlu²

¹ İ.. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Planlama ve Tasarımı Anabilim Dalı, Bahçeköy – İstanbul.

² İ.. Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Peyzaj Teknikleri Anabilim Dalı, Bahçeköy – İstanbul.

*tel: 0 212 226 11 00/25048, email: imozguc@istanbul.edu.tr

Kısa zet

Peyzaj estetiğinin ölçülmesi, diğer bir deyişle görsel kalite değerinin saptanması, ülkemiz için yeni sayılmasına karşın, uzun yıllar boyunca evre ile ilgili çalışan disiplinlerin vazgeçilmez konularından biri olmuştur. Peyzaj estetiği kavramını ve görsel kalite değerlendirme yaklaşımlarını daha iyi anlayabilmek için öncelikle, bu konularda yapılan çalışmaları incelemek gerekmektedir.

Bu çalışmada, görsel kalite lme ve değerlendirme yaklaşımları, ilgili çalışmaların uygulama alanları da dikkate alınarak, geniş bir literatür araştırması doğrultusunda irdelenmiştir ve böylelikle, görsel kalite değerlendirmesi ve ölümü konularında daha sonra yapılacak çalışmalara yol gösterici olmak amaçlanmıştır. Sonuçta elde edilen bilgiler işığında estetik kavramının günümüz koşullarında değiştiği gözlemlenmiş, peyzajın sadece tasarım öğe ve ilkeleri açısından değerlendirilmesinin yetersiz olduğu, kullanıcı beğerisi için peyzajın ekolojik anlamda da sürdürülebilirliğinin temel alınması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Peyzaj estetiği, görsel kalite, görsel kalite lme, görsel kalite değerlendirmesi.

Landscape Aesthetic and Visual Quality Assessment

Abstract

Measuring the landscape aesthetics, in other words determination of visual quality value that can be considered as new matter for our country has been one of the main subjects for the disciplines studying on the environment for a long time. For better understanding the landscape aesthetics concept and visual quality assessment approaches, first it is necessary to examine the studies realized on these topics.

Yayın Komisyonuna Sunulduğu Tarih : 21.12.2006

Yayına Kabul Edildiği Tarih : 30.05.2007

In this study, considering the implementation areas of the related studies, approaches on visual quality measuring and assessment was investigated by an extensive literature review. In this way, the study aims to guide about visual quality measuring and assessment for further studies.

In conclusion, according to the literature, it is viewed that, Aesthetic paradigms in landscape has been changed related with current conditions; it is insufficient for landscape being analyzed only by design elements and principles, also it is necessary for use aesthetic sense that sustainability related wit landscape ecology must be concerned as an essential principle.

Keywords: Landscape aesthetics, visual quality, visual quality measuring, visual quality assessment.

1. Giriş

Gün geçtikçe artan çevre sorunları ve azalan yeşil alanlar nedeniyle doğanın ve onun kaynaklarının öneminin daha da iyi anlaşıldığı günümüzde, peyzajların sadece ekonomik anlamda değil aynı zamanda da estetik olarak ele alınması ve değerlendirilmesi gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda peyzajların öncelikle görsel kalitesinin saptanması, değerlendirilmesi ve korunarak devamlılığının sağlanması, ekosistem yönetimi içerisinde vazgeçilmez çalışma konularından biri olmuştur.

Bir alanın görsel etkisi, çevrenin iyi ya da kötü algılanması ve buna bağlı olarak da kullanıcıların bu alandan zevk alıp almamaları üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bu nedenle, bir proje çalışmasında, daha karar aşamasında, yörenin görsel niteliğinin saptanarak analizin yapılması, görsel kaynakların korunması için en doğru olan yöntemdir. Bu, çevrenin görsel ve ekolojik yapısının korunmasının yanısıra, gerek çalışmalar sırasında ve gerekse daha sonra ortaya çıkacak masrafların en aza inmesini de sağlayacaktır (Özgüç, 1999).

Bu konuda "görsel kalite" kavramı karşımıza çıkmaktadır. Özgüç (1999)'e göre bir yerin ne derece çekici veya zevk verici olduğu, o kaynağın görsel kalitesini verir. Bir başka ifade ile, kaynağın, kullanıcı algısını da etkileyen, fiziksel faktörlerinin saptanması söz konusudur.

"Görsel kalitenin ölçülmesi", kaynağa bir değer biçilmesini gerektirir. Burada söz konusu değer ekonomik olmaktan öte, kullanıcının değer yargılarına göre belirlenen ve felsefi bir olgu olan estetik değerdir. Akılcı ve sağlıklı bir peyzaj planlama çalışmasında, plancı kendi estetik değerlerinin yorumundan önce, toplumun mevcut kaynak üzerindeki estetik yorumunu ortaya çıkarmak ve planlamalarda dikkate almak zorundadır.

Görsel kalite değerlendirmesi, peyzaja ait görsel bilginin, bir gözlemci tarafından, idealize edilmesi, peyzaja uygunluğunun ölçülmesidir. Kalite ölçümü ve değerlendirmesinde izlenen yöntem, kaynağa ait niteliklerin ilişkilendirilmesi,

sınıflandırılması, alanın analizinin yapılması ve buna bağlı olarak peyzaj değerinin belirlenmesi, alan kullanım kararlarının alınması ve önerilerin getirilmesinde temel oluşturmaktadır (Kaptanoğlu, 2006). Görsel değerlendirmede kullanılacak yöntem, dikkate alınacak peyzaj öge ve niteliklerine bağlıdır.

Peyzaj kavramı çok çeşitli şekillerde tarif edilebilmekle beraber, ekolojik açıdan “Bir arazi parçasının ekolojik, biyolojik, yapısal vb. tüm doğal karakteristiklerini toplu olarak ifade eden bir deyim” (Çepel, 1990) olarak ele alındığı gibi, farklı bir bakış açısından çevrenin sadece görsel özellikleri üzerinde odaklanacak şekilde “Görsel olarak tanımlanabilen, doğal ve insan yapımı elemanlar ve biyolojik kaynaklar” (Wherreth, 1996) olarak da tanımlanmaktadır.

Görsel kalite değerlendirme çalışmalarında peyzajın görsel özelliklerinin dikkate alınması doğaldır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, çevrenin sahip olduğu estetik ve görsel değerlerin toplumdan topluma farklı ölçüler taşıdığı gibi toplumun değişik kesimlerinde de farklı olarak algılanmasıdır. Burada “güzel” olarak nitelendirilen özelliklerin bilinmesi ve estetik anlayışın kavranması önceliklidir.

Çalışmada öncelikle estetik kavramına değinilmiş, ayrıca görsel kalite ölçümü ve değerlendirme konusunda yapılan çalışmalar uygulama alanları itibari ile irdelenerek, daha sonra yapılacak benzer çalışmalarda yol gösterici olması amaçlanmıştır.

2. Estetik Kavramı

“Güzel”in sınırları, değişmez ölçüleri çağlar boyunca araştırılmış, günümüzde de araştırılmaya devam etmektedir (Yetişken, 1998). Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu olarak tanımlanan estetik bilimi, muhtemelen düşünen insanın var oluşundan beri felsefi sorgulamanın bir konusu olmuştur (Lothian, 1999).

“Güzel”in ne olduğunu varlık ve bilgi görüşüyle ilgili ele alarak sistemli bir biçimde araştıran ilk filozof Platon iken (MÖ 427-347), sözcük anlamı Grekçe “aisthesis” (algı, duyum) den gelen estetik kavramını (Frenzel, 1990) ilk kez bağımsız bir disiplin olarak kullanan filozof ise Baumgarten olmuştur. Ona göre estetik, “güzel üzerine düşünme bilimi”dir (Yetişken, 1998).

“Güzellik nedir?” şeklindeki basit soruya felsefeciler tarafından pek çok cevap verilmiştir. Önceleri, Yunanlılardan, erken Hıristiyanlık dönemi ve Rönesans’a kadar, güzelliğin, nesnel fiziksel bir özellik olduğu düşünülerek, güzelliğin nesnenin doğasında olduğu görüşü savunulurken (Kagan, 1993), sonraları güzelliğin bakan kişinin gözünde olduğu düşüncesi hakim olmuştur (Lothian, 1999; Ceylan, 2003).

17. Yüzyıl İngiliz düşünürü Locke, insanın bilgiye temel olan malzemeyi sonradan deneyim yoluyla kazandığını söyleyerek, güzelliğin hem öznel hem de nesnel niteliklere sahip olduğu görüşünde bulunan ilk kişi olmuştur. Kant ise güzelliğin bir fiziksel nitelik olduğunu düşünen eski düşünce ile, güzelliğin bakan kişide bittiğini savunan yeni düşünce arasındaki ayrımına dikkat çekmiştir. Kant’ın estetik felsefesi evrimsel perspektife dayanan, çağdaş peyzaj estetik teorileri ile yakın paralellğe sahiptir (Lothian, 1999).

Görüldüğü gibi, farklı açılardan estetiğe ilişkin görüş bildirilmesine rağmen, estetik değerlendirme yapabilmek için gerekli olan kriterlerin düzenli bir liste halinde oluşturulması mümkün değildir. Estetiğin somut olmayan yanı, genel geçer kriterler koyup, nesnel bir değerlendirme yapılmasını engellemektedir (Akın,1995; Timuçin, 2002).

Genel olarak “estetik” kavramına ait görüşler; “güzelliğin nesnenin doğasında olduğunu savunan - Objektivist (Nesnel) yaklaşım” veya “güzelliğin, aklın bir ürünü olduğunu savunan - Subjektivist (Öznel) yaklaşım” olmak üzere iki merkezde toplanmaktadır (Lothian, 1999).

3. Peyzajın Görsel Kalite Değerlendirmesinde Estetik Algılama

Planlaması yapılacak örnek bir alanın görsel kalitesinin saptanması, bir anlamda estetik değerinin belirlenmesi, peyzaj değerlendirmesi ile ilgili yapılan çalışmalarda da tartışma konusudur. Bir yaklaşım olarak plancılar veya coğrafyacılar, peyzajı toprak çeşitleri, arazi formları veya vejetasyonu dikkate alarak sınıflandırılacak ve haritası yapılacak bir özellik olarak görmekte ve bunun için belli varsayımlar kurarak “peyzajı” fiziksel özellikleri açısından değerlendirirken bir başka yaklaşım, kullanıcı tercihleri sorgulanarak peyzajın görsel kalitesinin ölçülebileceği yönündedir (Kaptanoğlu, 2006).

Görsel değerlendirmede temel alınan bu iki yaklaşımın özellikleri şu şekilde özetlenebilir (Lothian, 1999):

- Objektivist(nesnel) veya Fiziksel Yaklaşım Modeli;
 - Peyzajın görsel kalitesi fiziksel niteliklerden kaynaklanmaktadır
 - Görsel kalite peyzajın belirli kriterlere uygunluğu ölçülerek saptanır
 - Özneliğin nesnel değerlendirmesidir.
- Subjektivist(öznel) veya Psikolojik Yaklaşım Modeli;
 - Peyzaj kalitesi, gözlemcinin algısına dayanmaktadır.
 - Anketler kullanıcı sorveyleri kullanılarak değerlendirilir,
 - Nesneliğin öznel değerlendirmesidir.

Günümüzde ise, her iki yaklaşım da tek başına yetersiz bulunduğundan, peyzajların hem nesnel hem de öznel değerlendirmesine imkan tanınması nedeni ile, 1.tip değerlendirme yaklaşımı ile 2. tip değerlendirme yaklaşımının ortaklaşa kullanıldığı 3. tip bir yaklaşımın, araştırmacılar tarafından daha çok tercih edildiği görülmektedir.

4. Görsel Kalite Değerlendirme Konusunda Yapılan Çalışmalar

Görsel kaynakların analizi ve yönetimi, henüz ülkemiz için yeni bir kavram olmasına rağmen, önceden de bahsedildiği gibi aslında uzun yıllardan beri üzerinde

çalışılan bir konu olup, günümüze kadar bir çok çalışma yapılmıştır. Şüphesiz ki, bu çalışmalara tek tek değinmek olanaklı değildir.

Bu nedenle, görsel kalite değerlendirme konusunda kullanılan yöntemleri ortaya çıkarabilmek amacıyla, öncelikle, geçmişte bu konunun temellerinin atılmasında önem taşıyan, günümüzde ise, son 10 yıllık dönem içerisinde (1996-2006) yapılan çalışmalardan başlıcaları yaklaşım, içerik ve değişkenler açısından irdelenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Görsel kalite değerlendirme konusunda yapılan çalışmalar.

GRUP NO	I	II	III
MODEL	Fiziksel Yaklaşım Modeli	Psikolojik Yaklaşım Modeli	Psikofiziksel Yaklaşım Modeli
YAKLAŞIM İÇERİK	-Fiziksel özelliklerin temel tasar öge ve ilkelerine uygunluğu	-Bireysel ve grup özelliklerinin (deneyim, cinsiyet, öğrenim vb.) görsel algıya etkisi	-Kaynağa ait fiziksel özelliklerin kullanıcı algısına etkisi -Görsel kalitede gösterge olabilecek fiziksel özellikler
YÖNTEM İNCELENEN DEĞİŞKENLER	Manzaranın çizgisel ve alansal grafik özelliklerinin görsel analizi	Sosyo-demografik özellik envanteri	Kaynağa ait fiziksel özellik ve kullanıcı özellikleri arasındaki ilişkinin istatistiksel analizi
ÇALIŞMA ALANI	-Orman alanlarının görsel kaynak envanteri -Karayolu çevresi, Milli park ve yabanıl alanlarda görsel açıdan duyarlı alanların belirlenmesi, standartlarının oluşturulması ve sınıflandırması -Çevresel etki değerlendirmesi	-Kullanıcı gruplarının estetik tercihleri arasındaki farklılıkların tespiti -Rekreasyonel talep özelliklerinin araştırılması -Algısal farklılıkların (Bireysel) incelenmesi -Görsel canlandırma tekniklerinin güvenilirlik ve geçerliliğinin irdelenmesi	-Orman alanlarının görsel kalite değerlendirmesi -Karayolu, Milli park ve yabanıl alanlarda görsel kalite değerlendirmesi -Arazi kullanım şekillerinin kullanıcı algısına etkisinin saptanması -Görsel canlandırma tekniklerinin kullanıcı tercihine etkisinin (Görüntü alınma etki eden faktörler) araştırılması
ARAŞTIRMACILAR	Litton (1968), USDAFS (1968), NEPA (1969), Walker (1975), Arthur ve Boster (1976), BCMF (1997), Clarke ve Martas (1999), CALS (1999), Ode ve Fry (2002), Tyrvanien vd. (2003), vb.	Lynch (1960), Schmidt ve Connolly (1966), Craik (1968), Craik (1975), Arthur ve Boster (1976), Zube (1984), Saleh (2001), Mc. Farlane, Bayley vd. (2004), Palmer (2004), (2006), Van den Berg vd. (2006) vb.	Shafer (1967), Kaplan vd. (1972), Daniel ve Boster (1976), Özgen (1982), Bergen vd. (1998), Özgüç (1999), Karjalainen ve Komulainen (1999), Comez-Limon vd. (1999), Özgüç Erdönmez (2000), Misgav (2000), Palmer ve Hoffman (2000), Daniel ve Clay (2000), Hendricks vd. (2000), Nohl (2001) Lange (2001), Jorgensen vd. (2002), Arriaza vd. (2004), Acar ve Kurdoğlu (2005), Müderrisoğlu vd. (2006), Kaptanoğlu (2006), Sullivan ve Lovell (2006) vb.

Geçmişte; Shafer (1967), Litton (1968), Craik (1971), Kaplan (1975), Arthur (1977), Daniel ve Boster (1976) ve Zube (1984) gibi araştırmacıların, kullanıcı algısının belirlenmesinde veya değerlendirmesinde dikkate alınması gerekli fiziksel özelliklerin saptanması konularında yapmış oldukları çalışmaların, halen bir çok çalışma için teorik alt yapının oluşmasında büyük rol oynadığı görülmüştür.

Görsel peyzaj kalite değerlendirmesi ve peyzaj estetiğinin 21. yy.daki eğilimine yönelik Daniel (2001)'in yaptığı çalışma ise bir başvuru kaynak niteliği taşımaktadır.

Birinci grup yaklaşım modeline paralel olarak, fiziksel özelliklerin belli tasarım öge ve ilkelere uygunluğu irdelenerek bir uzman tarafından yapılan ölçme ve değerlendirmeler, 1970'lerin başlarından beri Kuzey Amerika'da, özellikle ormanların görsel kaynak değerinin belirlenmesi ve yönetiminde yer almıştır (Sheppard, 2000). Uzman görüşüne dayanan bu yöntem ile ilgili, öncü ve değerli çalışmaları bulunan Litton (1968)'in elde ettiği bazı öge ve ilkeler planlamacılar tarafından halen kullanılmaktadır.

Peyzaj mimarlığı gibi çevre ile yakından ilişkili olan bilim ve meslek dallarında, çevrenin doğal ve kültürel yapısının sahip olduğu görsel özelliklerin değerlendirilmesi konularında bilinen en eski araştırmalardan birisi, 1968 yılında USDAFS (U.S. Department of Agriculture Forest Service) yapılan orman peyzajının tanımlanması ve envanteri çalışmasıdır. Bu çalışmada karayolu kullanıcıları için orman peyzajındaki değerli görsel kaynaklar saptanmıştır (USDAFS,1968).

NEPA (Ulusal Çevre Politikaları Yasası) (1969), Walker (1975), Clarke ve Martas (1999), CALS (College of Agricultural and Life Sciences) (1999) bu konuda çalışma yapmış olanlardan sadece birkaçıdır.

Yine pek çok araştırmacı 1968-1975 yılları arasında çevresel etki ve görsel etki değerlendirmesinde, bilgisayar tabanlı model kullanımı ve görsel kalite değerlendirmesinde değişkenlerin irdelenmesi konularında, aynı yaklaşım modelini kullanarak çalışma yapmıştır (Arthur ve Boster, 1976). Günümüzde de kent ormanının görsel etkileri (Ode ve Fry, 2002) ve yine kent ormanının estetik ve ekolojik değerleri üzerinde (Tyrvaäinen vd., 2003) araştırmalar yapılmıştır.

Birinci grup yaklaşım, özellikle halen ülkelerin konu ile ilgili bakanlık ve müdürlüklerinin oluşturduğu, kılavuz ve kitapçıklarda standartlar şeklinde bulunmak suretiyle, söz konusu örnek alanların görsel kalitesini belirleyerek, envanter oluşturma ve sınıflandırma yapmak amacıyla kullanılmaktadır. Kanada'da görsel peyzaj envanterinin oluşturulması için kullanılan "Görsel Peyzaj Envanteri: Prosedür ve Standartlar Klavuzu" (Visual Landscape Inventory : Procedures and Standards Manual) bunlardan sadece biridir (BCMF, 1997).

İkinci grup yaklaşım modeline ilişkin "manzaranın estetik değerlerinin bakan kişinin gözünde olduğu" görüşüne paralel olarak ise, Lynch (1960) ve Zube (1984), kişilerin çevreleri ile ilişkisini inceleyen ve bir çok araştırmanın teorik alt yapısını oluşturan önemli çalışmalar yapmışlardır.

Bu yaklaşım, farklı kullanıcı gruplarının estetik tercihleri arasındaki farklılıkların ve rekreasyonel talep özelliklerin araştırılmasında söz konusu olmaktadır (Arthur ve Boster 1976).

Craik (1968), Craik (1975), McFarlane vd. (2006), Van den Berg vd. (2006), Bayley vd.(2004), Palmer (2004), Saleh (2001) çevre değerlendirmesinde psikolojik faktörlerin etkisi-çevre psikolojisi-kullanıcı algısı ve algısal farklılık konularında çalışmalar yapanlardan sadece birkaçıdır.

Schmidt ve Connolly (1966) ve Appelyard vd. (1966)'ın, karayolu ve çevresinin sürücü tarafından, özellikle görsel olarak algılanmasını inceledikleri çalışmaları, 2. yaklaşımın kullanıldığı önemli örneklerdendir.

Önceleri sadece fiziksel özellikler dikkate alınarak yapılan ölçüm ve değerlendirmeler, estetik felsefesinin de değişmesiyle beraber, yerini kullanıcıların beğenisi ve algısını esas alan yöntemlere bırakırken, sadece kullanıcı tercihinin sorgulanması, bir ölçüm ve analiz için yeterli görülmemektedir. Peyzaj değerlendirmesine ve çevresel değişime ilişkin doğru tahmin yapılabilmesi için, peyzaj kalitesi ölçümü, çevrenin fiziksel, biyolojik ve sosyal özellikleri ile sistematik ilişki içinde olmalıdır (Arthur,1977). Bu durum fiziksel özellikleri esas alan değerlendirme yaklaşımı ile kullanıcı algısına dayanan değerlendirme yaklaşımının ortaklaşa kullanımını gerektirir. Üçüncü tip yaklaşım olarak karşımıza çıkan ve Daniel ve Boster (1976)'ın orman alanlarının manzara güzelliğini değerlendirmek amacıyla uzman görüşü ve kullanıcı görüşünü birleştirdiği bu yöntem, istatistiki analize ve elde edilen bilgilerin tekrar sorgulanabilmesine olanak sağladığından, araştırmacılar tarafından daha çok tercih edilmektedir.

Bu yaklaşım, temel peyzaj öğelerinin kullanıcı algısına etkisinin araştırılmasında sıklıkla kullanılmaktadır (Arthur ve Boster, 1976). Araştırma konularının başında orman alanlarındaki silvikültürel işlemlerin orman estetiği üzerine etkisi (Shafer, 1967), karayollarının görsel değerlendirilmesi (Özgen, 1982) ve kentsel alanların görsel değerlendirilmesi (Kaplan vd., 1972) gelmektedir.

Günümüzde aynı yaklaşımla Özgüç (1999), Özgüç Erdönmez (2000), Daniel ve Clay (2000) kullanıcı katılımı olarak, karayollarının görsel değerlendirilmesini; Özgüç Erdönmez (2001, 2003) görsel kaynak yönetiminin ormancılık disiplindeki yerini; Özgüç Erdönmez (2004 ve 2005), Acar ve Kurdoğlu (2005) seçilen pilot alanın görsel kalitesinin değerlendirilmesini; Comez-Limon vd.(1999), Jorgensen vd. (2002), Müderrisoğlu vd.(2006), Misgav(2000) ve Karjalainen ve Komulainen (1999) ise bitki örtüsünün estetik etkisini incelemiştir.

Bu yaklaşım, kullanıcı algısının tespitinde yararlanılan görsel canlandırma tekniklerinin güvenilirlik ve geçerliliklerinin araştırılmasında da kullanılmıştır (Arthur, 1976). Günümüzde de Lange, (2001), Arriaza, M., Canas-Ortega, J.,F., Canas-Madueno, J.,A., Ruiz-Aviles, P. (2004) Bergen vd.(1998), Palmer ve Hofman (2000), Kaptanoğlu (2006)'nın görsel değerlendirme teknikleri, bu konudaki değişkenlerin saptanması ve görselleştirme tekniklerinin peyzaj değerlendirmesinde kullanıcı tercihinin etkisinin saptanması konularında çalışmaları bulunmaktadır.

Arazi kullanım şekillerinin kullanıcı algısına etkisi üzerinde, Sullivan ve Lovell (2006), Clay ve Daniel (2000), Hendrics. vd.(2000) çalışma yapmış, Nohl (2001) tarafından ise aynı yöntemle sürdürülebilir peyzaj kullanımı ve estetik algılama konusu araştırılmıştır.

4. Sonuç

“Peyzaj estetiği nedir? Nasıl sağlanır?” soruları, geçmişten bu yana, özellikle doğa ve doğa bilimleriyle uğraşanların vazgeçilmez konusu olmuştur. Doğanın ve doğal kaynakların öneminin daha iyi anlaşılmasına başlandığı günümüzde, insanların bu kaynaklardan sadece ekonomik değil, psikolojik olarak da bir takım faydalar elde ettikleri herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Bütün bunların ışığı altında peyzajların insan duyularını da etkileyen estetik yönlerinin, bir başka ifade ile görsel kalitelerinin ortaya çıkarılması ve devamlılığının sağlanması, ekosistem yönetimi içerisinde de çok daha büyük öneme sahip olmuştur.

Bu durum görsel kaynak yönetimini zorunlu kılmaktadır. Görsel kaynak yönetiminin doğru yapılabilmesi için de, öncelikle, görsel kaynakların kalitesinin ölçümü ve değerlendirmesi söz konusudur. Görsel kaynakların kalitesinin ölçümü ve değerlendirmesi, çok eski tarihlerden beri çevre ile ilgilenen bilimlerin vazgeçilmez konusu olmuştur.

Geçmişten günümüze, estetik algılamaya ilişkin yaklaşımlar dikkate alınarak, görsel kalitenin ölçümü ve değerlendirilmesi konusunda yapılan çalışmalar irdelendiğinde çok çeşitli konularda ve farklı yöntemlerle yapıldığı görülmüştür. Bunları kendi aralarında gruplandırdığımızda üç farklı yaklaşımla karşılaşılmaktadır. Bunlar sırası ile;

- Peyzajın fiziksel koşullarının belli tasarım öge ve ilkelerine uygunluğu irdelenerek, uzman görüşüne dayanan, kalite ölçümü ve değerlendirme yaklaşımı,
- Birey ve gruplar tarafından yapılan öznel düşüncelere (kullanıcı algısına) dayanan değerlendirme yaklaşımı,
- Peyzaja ait fiziksel özelliklere ilişkin, kullanıcı tercihleri sorgulanarak yapılan, görsel kalite değerlendirme yaklaşımı,

şeklinde özetlenebilir. Bunlardan ilk ikisi karşılaştırıldığında uzman yaklaşımı özellikle çevre yönetim uygulamalarında baskın olurken, kullanıcı algısına dayanan yaklaşımlar araştırmalarda baskın olmaktadır. Her iki yaklaşımın da peyzaj kalitesinin, peyzajın biyolojik özellikleri ve gözlemcinin algısal süreci arasındaki etkileşimden ortaya çıktığını kabul etmektedir. Yaklaşımlar arasındaki fark, peyzaj ve gözlemci unsurlarına verilen, göreceli önem ve kavramsallıktan doğmaktadır.

Özellikle 20 yy.’ın sonlarında, Peyzaj kalite değerlendirmesi, ilk iki yaklaşımın paralel olarak uygulanması şeklinde gelişmiştir. Günümüzde ise ilk iki yaklaşımın birleştirilmiş şekli olan 3. yaklaşım, peyzaj planlama ve tasarımında, analiz ve sorgulamaya olanak verdiği için daha çok tercih edilmektedir.

Bununla beraber günümüzdeki ekosistem yönetimi anlayışındaki değişimler sonucu, doğal kaynaklara insan merkezli yaklaşımın yerini, artık, doğayı merkez alan ve derin ekoloji olarak da adlandırılan bir yaklaşım almıştır. Bu yaklaşımla beraber, “peyzaj estetiği = ekolojik sağlık” olarak algılanmaya başlamıştır.

Görsel kaynakların ekolojik ve aynı zamanda da kültürel kaynakların bir bileşkesi olduğu düşünüldüğünde, görsel kaynaklardaki sürdürülebilirlik kavramının

önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bir başka ifade ile ekolojik olarak sağlıklı olan peyzajlar, aynı zamanda da estetiklerdir. Yani peyzaj estetiğinin devamı, beraberinde ekosistemin de devamını gerektirmektedir. Bütün bunlar bize artık bir ekosistem yönetiminin kaçınılmaz olduğunu göstermektedir.

Peyzaj estetiğinin gelişmesi, peyzajların sürdürülebilir gelişiminin sağlanması ile olanaklı hale gelecektir. Sürdürülebilirlik doğa kaynaklarının yönetilmesini içinde barındıran bir olgudur.

Günümüzde peyzaj planlama ve doğa koruma konusunda yapılan çalışmalarda, kaybolan doğal ve kültürel peyzaj niteliklerinin, sadece ekolojik ölçüm ve planlama çözümleri denen uygulamalar ile otomatik olarak yenilenemeyeceği ve sürdürülebilir bir görsel kaynak yönetimine de ihtiyaç duyulduğu anlaşılmıştır. İnsan-çevre etkileşimi içerisinde doğa öncelikli, ancak insanı da kapsayan bir durum söz konusudur. Estetik algıya göre de doğa ile uyumlu arazi kullanma süreçleri, peyzajın estetik durumunu kesin olarak iyileştirecektir. Aynı zamanda peyzaj estetiğinin, bir başka ifade ile görsel kaynak kalitesinin artırılması çalışmaları da, coğrafi bilgi sistemlerindeki teknik gelişmeler, simülasyon modelleme ve çevre verilerinin görselleştirilmesi vb. teknolojik gelişmeler sayesinde, ekosistemlerin sürdürülebilir yönetiminde, dolayısı ile "Sürdürülebilir Peyzaj Kullanımı"nda önemli roller üstlenebilecektir.

Kaynaklar

- Acar, C. ve Ç. K. Kurdoğlu, 2005.** Kaçkar Dağları milli parkında görsel kalite değerlendirilmesi. Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, 8-10 Eylül, Sözlü Bildiriler Kitabı. s:219-226. Isparta.
- Akın, E. 1995.** Mimarlıkta estetik değerlendirmeye bir yaklaşım. *Gazi Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*. 10(1):19-57.
- Appleyard, D., K. Lynch, J.R. Myer, 1966.** The View from the Road. MIT.
- Arriaza, M., J.F. Canas-Ortega, J.A. Canas-Madueno, P. Ruiz-Aviles, 2004.** Assessing the visual quality of rural landscape. *Landscape and Urban Planning*. 69:115-125.
- Arthur, L., R. Boster, 1976.** Measuring scenic beauty: a selected bibliography, USDA Forest Service General Technical Report RM-25.
- Arthur, L.M., 1977.** Predicting scenic beauty of forest environments: some empirical tests. *Forest Science*. 23(2).
- ASLA (American Society Of Landscape Architects), 1999.** What landscape architects do?. <http://198.82.207.19/va-asla/ulapr2.html>
- Bayley, M., B. Curtis, K. Lupton and C. Wright, 2004.** Vehicle aesthetics and their impact on the pedestrian environment. *Transportation Research Part D: Transport and Environment*. 9(6): 437-450.
- Bergen, S., R.J. McGaughey and J. Fridley, 1998.** Data-driven simulation, dimensional accuracy and realism in a landscape visualization tool. *Landscape and Urban Planning*. 40(4): 283-293.

- BCMF (British Columbia Ministry of Forests), 1997.** Visual Landscape Inventory: Procedures and Standards Manual, B.C. Ministry of Forests, Forest Practices Branch for the Culture Task Force, Resources Inventory Committee.
- CALS (College of Agricultural and Life Sciences), 1999.** Visual Resource, http://www.wiso.edu/pubs/ug/04_cals/landarch.html
- Ceylan, T.M., 2003.** Fotoğraf, Estetik ve Görüntü Üzerine, IFSAK
- Clarke, M.L., and J.D., Martas, 1999.** Visual resource management. <http://www.sfrc.ufl.edu/Extension/pubtxt/c1020f.html>
- Clay, G. R., Daniel T.C., (2000).** Scenic landscape assessment: the effects of land management jurisdiction on public perception of scenic beauty. *Landscape and Urban Planning*. 49(1-2): 1-13.
- Craik, K.H., 1968.** The Comprehension of The Everyday Physical Environment. *Journal of the American Institute of Planners*. 34:29-37.
- Craik, K. 1972.** Psychological factors in landscape appraisal. *Environment and Behavior*. 4: 255-266.
- Craik, K.H. 1975.** Individual variations in landscape descriptions. p:130-150. In *Landscape Assessment: Value, Perceptions and Resources* (Ed:Zube, E.H. et al). Stroudsburg. Dowden, Hutchinson and Ross.
- Çepel, N., 1990.** Ekoloji Terimleri Sözlüğü. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, Yayın No: 3048, O.F. Yayın No: 324, İstanbul.
- Daniel, T.C., and R.S. Boster, 1976.** Measuring landscape esthetics: the scenic beauty estimation method, USDA Forest Service Research Paper RM-167, Rocky Mountain Forest and Range Experiment Station Forest Service U.S. Department of Agriculture.
- Daniel, T.C., 2001.** Whither scenic beauty? visual landscape quality assesment in the 21st century. *Landscape and Urban Planning*. 54:267-281.
- Frenzel, I., 1990.** Günümüzde Felsefe Disiplinleri–Estetik. Çeviren: Doğan Özlem, Ara Yayıncılık.
- Hendriks, K., D.J. Stobbelaar, and D. Mansvelt, 2000.** The apperance of agriculture: an assessment of the quality of landscape of both organic and conventional horticultural farms in West Friesland. *Agriculture, Ecosystem and Environment*. 77(1-2): 157-175.
- Comez-Limon, J., and J.V. Lucia Fernandez, 1999.** Changes in use and landscape preferences on agricultural livestock landscapes of the Central Iberian Peninsula (Madrid, Spain). *Landscape and Urban Planning*. 44: 165-175.
- Jorgensen, A., J. Hitchmough, and T. Calvert, 2002.** Woodland spaces and edges: Their impact on perception of safety and preference. *Landscape and Urban Planning*. 60:135-150.
- Kagan, M., 1993.** Estetik ve Sanat Dersleri. Çeviren: Aziz Çalışlar, 2. Basım, İmge Kitabevi Yayınları.
- Kaplan, R., 1975.** Some methods and strategies in the prediction of preference. p:118-129. In *Landscape Assessment: Value, Perceptions and Resources* (Ed:Zube, E.H. et al). Stroudsburg. Dowden, Hutchinson and Ross.

- Kaplan, S., R. Kaplan, and J.S. Wendt, 1972.** Rated preference and complexity for natural and urban visual material. *Perception and Psychophysics*. 12 (4): 354-356.
- Kaptanoğlu, A. Y. Ç., 2006.** Peyzaj Değerlendirmesinde Görsel Canlandırma Tekniklerinin Kullanıcı Tercihine Etkileri. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul.
- Karjalainen, E., M. Komulainen, 1999.** The visual effect of felling on small and medium- scale landscapes in North-Eastern Finland. *Journal of Environmental Mangement*. 55(3): 167-181.
- Lange, E., 2001.** The limits of realism: perceptions of virtual landscape. *Landscape and Urban Planning*. 54, 163-182.
- Litton, R.B., 1968.** Forest Landscape Description and Inventories: a basis for land planning and design. USDA Forest Service Research Paper 49, Berkeley, Calif: Pacific Southwest Forest and Range Experiment Station.
- Lorenz, H., 1971.** Trassierung und Gestaltung von Strassen und Autobahnen. Bauverlag: Wiesbaden/Berlin.
- Lothian, A., 1999.** Landscape and philosophy of aesthetics: is landscape quality inherent in the landscape or in the beholder?. *Landscape and Urban Planning*. 44: 177-198.
- Lynch, K., 1960.** The Image Of the City, The M.I.T. Pres, Massachusettes Institute of Technology Cambridge, London.
- McFarlene, B.L., G. Stumpf-Allen, R. Craig, D.O. Watson, 2006.** Public perceptions of natural disturbance in Canada's national parks: The Case of the Mountain Pine Beetle (*Dendroctonus ponderosae* Hopkins), *Biological Conservation*. 130(3): 340-348.
- Misgav, A., 2000.** Visual preference of the public for vegetation groups in Israel. *Landscape and Urban Planning*. 48(3-4):143-159.
- Müderrioğlu, H., E. Eroğlu, Ş. Özkan, K. Ak, 2006.** Visual perception of tree forms. *Building and Environment*. 41(6): 796-806.
- NEPA (The National Environmental Policy Act), 1969.** Visual Resources, <http://nepa.eh.doe.gov/eis/EIS0150/eis0150-38.html>.
- Nohl, W., 2001.** Sustainable landscape use and aesthetic perception-preliminary reflections on future landscape aesthetics. *Landscape and Urban Planning*. 54 (1-4): 223-237.
- Ode A., K., G.L.A. Fry, 2002.** Visual aspect in urban woodland management. *Urban Forestry & Urban Greening*. 1(1): 15-24.
- Özgen, Y., 1982.** Doğu Karadeniz Bölgesinde Ordu- Hopa Arası Kıyı Yolunun Peyzaj Özellikleri, Peyzaj Mimarlığı Açısından Ortaya Koyduğu Sorunlar ve Çözümü Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi. Orman Fakültesi, Trabzon.
- Özgüç, İ.M., 1999.** TEM Hadımköy-Kınalı arası peyzaj planlaması üzerinde görsel araştırmalar, (Doktora Tez Özeti), *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi Seri A*. 49(2): 115-132.

- Özgüç Erdönmez, İ.M., 2000.** A Visual evaluation of highway landscape planning in Turkish Example, International Scientific Conference “ 75 Years University Forestry Education in Bulgaria” 15-16 June, Sofia, p: 186-192, Bulgaristan.
- Özgüç Erdönmez, İ.M., 2001.** Visual resource planning.: an evaluation for sustainable forest management in Turkey, International Conference on Forest Research: A challenge for an integrated European approach. August 27 - September 1, Thessaloniki-Greece. Volume 1, p: 67-72.
- Özgüç Erdönmez, İ.M., 2003.** Görsel kaynak yönetimi ve Türkiye Ormancılığı, *TMMOB Orman Mühendisliği Dergisi*. 40 (11-12): 17-22, Ankara.
- Özgüç Erdönmez, İ.M., 2004.** Görsel Kaynak Planlaması ve Kırsal Turizmin Geliştirilmesindeki Rolü (Ordu-Mesudiye Örneği), İstanbul Üniversitesi Araştırma Fonu Tamamlanan Proje. Proje No:1596/30042001 (Bitiş tarihi: 9/02/2004)
- Özgüç Erdönmez, İ.M., 2005.** İstanbul'daki korunan alanlarda rekreasyonel kullanımların görsel etkileri, Polonezköy Tabiat Parkı Örneği, Korunan Doğal Alanlar Sempozyumu, 8-10 Eylül. Sözlü Bildiriler Kitabı, s: 447-454, Isparta.
- Palmer, J., R.E. Hoffman, 2000.** Rating reliability and representation validity in scenic landscape assessments, *Landscape and Urban Planning*. 54(1-4): 149-161.
- Palmer, J., 2004.** Using spatial metrics to predict scenic perception in a changing landscape: Dennis, Massachusetts, *Landscape and Urban Planning*. 69(2-3): 201-218.
- Saleh, M.A.E., 2001.** Environmental cognition in the vernacular landscape: assessing the aesthetic quality of Al-Alkhalaf Village, Southwestern Saudi Arabia. *Building and Environment*. 36(8): 965-979.
- Schmidt, I., P. L. Connolly, 1966.** Visual Consideration of Man the Vehicle and the Highway Society of Automobile Eng. Inc.
- Shafer, E., 1967.** Forest Esthetics – a Focal Point in Multiple Use Management and Research. 14 th. IUFRO Congress Paper 7, Section 26. p: 47-71.
- Sheppard, S.R.J. 2000.** Visualization as a decision-support tool in managing forest ecosystems. *The Compiler*.16 (1): 25-40.
- Sullivan W.C., S.T. Lovell, 2006.** Improving the visual quality of commercial development at the rural-urban fringe. *Landscape and Urban Planning*. 77(1-2): 152-166.
- Timuçin, A., 2002.** Estetik s:229, Bulut Yayıncılık, İstanbul.
- Tyrvaäinen, L., H. Silvennoinen, O. Kolehmainen, 2003.** Ecological and aesthetic values in urban forest management. *Urban Forestry and Urban Greening*. 1(3): 135-149.
- USDAFS (U.S. Department Of Agriculture Forest Service), 1968.** Forest Landscape Description and Inventories – a Basis for Land Planning and Design. U.S. Department Of Agriculture Forest Service Research Paper PSW 49. California.
- Van den Berg, A.E., Koole, S.L., 2006.** New wilderness in the Netherlands: An investigation of visual preferences for nature development landscapes. *Landscape and Urban Planning* (In press).

- Walker., H. ve E., 1975.** Visual Resource Analysis of the Oregon Coastal Zone <http://axe.uoregon.edu/gov.docs/exitproj.html>.
- Wherreth, J.R., 1996.** Visualization Techniques for Landscape Evaluation Doctoral Dissertation. <http://bamboo.mluri.sari.ac.uk/jo/research.html>
- Werner NOHL, 2001.** Sustainable landscape use and aesthetic perception-preliminary reflections on future landscape aesthetics, *Landscape and Urban Planning*. 54: 223-237.
- Yetişken, H. 1998.** Estetiğin ABC'si. Kabalcı Kitabevi. İstanbul.
- Zube, E.H., 1984.** Themes in landscape assessment theory. *Landscape Journal*. 3: 104-110.